

TALÁLKOZÁS THOMAS BERNHARDDAL A RÁKÓCZI ÚTON Kiállítás a Közép-Európai Kulturális Intézetben

Éppen három esztendeje nyitotta meg kapuit a Közép-Európai Kulturális Intézet Budapesten, a Rákóczi úton. Létrehozója és fenntartója a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, igazgatója Módos Péter, író, a közép-európai szellemiséget Budapesten már több mint egy évtizede képviselő Európai Utas folyóirat főszerkesztője.

Az intézet a közép-európai kultúrák közti együttműködés erősítését tűzte ki célul. Rendkívül fontosnak tartják, hogy tudatosodjon bennünk és büszkén képviseljük: Közép-Európa többletértéket visz az Európai Unióba.

Az érdeklődők tárlatokon, irodalmi esteken, konferenciákon, előadássorozatokon ismerkedhetnek meg Közép-Európa művészeti, irodalmi és tudományos életének múltjával és jelenével.

Felső-Ausztria Kultúrátámogatási Intézete, az Adalbert Stifter Intézet és a Thomas Bernhard Magánalapítvány vendégkiállítása *Thomas Bernhard élete és „életemberei”* — *A hagyatéék* címmel volt látható a közelmúltban hat héten át a Rákóczi úton.

A huszadik századi osztrák irodalom egyik legkiemelkedőbb és legtöbb botránnyt kavart alakja, Thomas Bernhard kevesebb mint másfél évtizede még köztünk élt. Ezért szinte zavarba ejtő, hogy most fiókjainak rejtett tartalma tárul szemünk elé. Családi fotóit bámulhatjuk, s a megjelent könyvek mellett azok és még kiadatlan írásainak agyonjavított kéziratait böngészhetjük. Eredeti hang- és videofelvételek is az érdeklődők rendelkezésére állnak.

Tudvalevő, hogy a neves osztrák író egész életében szemben állt Ausztriával és provokálta a közvéleményt. Utolsó nyilvános megjelenése, a hazája náci múltját taglaló *Heldenplatz* (Hősök tere) című dráma 1987-es ősbemutatója a bécsi Burgtheaterben hatalmas botránnyt kavart. Ezt követően Bernhard végrendeletileg tiltotta meg, hogy halála után Ausztriában megjelenjenek művei. Éppen ezért nagyvonalúságról árulkodik az író munkásságának ilyen módon való bemutatása. E kiállítás Bécs, Linz, Bolzano és Strassburg után érkezett meg Budapestre.

A tárlatot az éppen leköszönő kulturális miniszter, Görgey Gábor nyitotta meg, aki a nyolcvanas években lefordította a szerző *Minetti* című drámáját. A megnyitóra Budapestre látogatott Bernhard testvére és hagyatékának gon-

dozója, dr. Peter Fabjan orvos, aki magánalapítványt hozott létre Bernhard hagyatékának gondozására. Ő is sok fontos információval szolgált az íróról, valamint dr. Martin Huber, a Thomas Bernhard Archivum vezetője. Sokat tett a budapesti kiállítás létrehozásáért dr. Nagy Márta, a Közép-Európai Kulturális Intézet munkatársa.

A három tematikus egységből álló kiállítás központi része Thomas Bernhard életének és irodalmi munkásságának állít emléket. A tárlat rendkívül izgalmas módon avatja be a nézőket az író munkamódszerébe: az egyes művek létrejöttének folyamatát és a szerző javítási technikáit egyaránt nyomon követhetjük. Persze más-képpen tekint ezekre az áthuzigált, összefirkált írásművekre, aki csupán iskolai tanulmányai során készített rendszerességgel fogalmazványokat, s másképpen az írással, akár újságírással hivatásszerűen foglalkozó ember. Utóbbiak számára földéződnek az alkotási folyamat során jelentkező gyötrelmek, a keserves, utólag megmosolyognivaló vagy örömteli pillanatok is.

A kiállítás másik két egysége Johannes Freumbichlert, az anyai nagyapát és Hedwig Stavianiceket, az évtizedekkel idősebb kísérőtársat mutatja be. Mindketten oly meghatározó szerepet játszottak Bernhard életében, hogy az író — kevesellvén a német nyelv nyújtotta lehetőségeket — új szót kreált megjelölésükre: ők lettek Bernhard „életemberei”.

Johannes Freumbichler, a sikertelen író egyszerre „ősmodellje” a bernhardi próza kudarcra ítélt művészfiguráinak és példaképe Thomas Bernhard szerzői munkásságának — jöllehet az unoka korán „ellentétes irányba” távolodott el tőle. Ez a kutatók hivatalos megfogalmazása. De itt álljunk meg egy pillanatra, s engedjük, hogy hasson ránk személyesen mindaz, amit a hagyatéék elénk tár. Számomra egyébként is nagyon beszédesek a képek. Az életünk különböző korszakaiban, helyszínein és fontos szereplőiről készült felvételek. Nem beszélve ez esetben azokról a mondatokról, amelyek képaláírások gyanánt olvashatók a tárlókban elhelyezett fotók mellett.

Már az idilli, mesebeli jelenet megindító: hatalmas törzsű fa tövében világos nyári öltönyben, szalmakalapban ül a fűben a nagyapapa, mellette rövidnadrágos kis unokája, meghitt beszélgetés közben. A kép mellett idézet az *Egy gyermek* című műből: „Messze, dél felé felfedeztem nagyapámat, és szaladtam hozzá árkon-bokron át. Nyáron csak vászonruhát és panamakalapot hordott. Sétabot nélkül nem in-

dult útnak. Értettük egymást. Néhány lépés vele, és meg voltam mentve.”

Es egy másik idézet ugyanonnan: „Ő volt az én nagy magyarázóim, az első, a legfontosabb, lényegében az egyetlen. Botjával az állatokra és növényekre bökött, és minden ekképp kiemelt állathoz és minden botjával a középpontba állított növényhez kiselőadást fűzött. Fontos, hogy tudjuk, mit látunk. Apránként mindennek legalább a nevét meg kell tanulnunk. Tudnunk kell, honnan ered. Mi az.” Másutt ez olvasható: „Anyámnál, akivel egész életemben nehéz volt a kapcsolatom (...), többet időztem nagyszüleimnél, ott ugyanis mindig megtaláltam azt a vonalmat és értést és megértést és szeretetet, amely számomra sehol másutt nem volt föllelhető.” (Az ok)

Másik „életembere”, Hedwig Stavianicek, a sokévi kísérőtárs és bizalmas sorsdöntő támaszt és ösztönzést jelentett, és új társadalmi szférákhoz és tapasztalatokhoz nyitott utat a sokkal fiatalabb írónak. Ismét érdemes azok előtt a képek előtt elidőzni, amelyeken az író és ez a nem akármilyen energiát és derűt sugárzó asszony látható. Majd Bernhard életrajzi adatai közt fölfedezni néhány lényeges pontot. 1949-ben tbc-t kap, különböző gyógyintézetekben kezelik. Abban az évben meghal nagyapja. 1950-ben, kórházi kezelése során megismerkedik Hedwig Stavianicekkel, abban az évben meghal anyja. 1952-ben Jugoszláviába látogat Hedwiggel, majd utazásaik, főleg mediterrán vidékekre, rendszeressé válnak. Egyik közös képük alatt olvashatóak az alábbi sorok, amelyeket 1962-ben írt az asszonyinak: „Te vagy nekem a legdrágább

ember — hogyan mondjam másképpen? Az anyám? Igen! — Nem így van?”

Fentiek némi magyarázatot adnak az író sokszor érthetetlennek tűnő, keserű vagy indultatos megnyilvánulásaira.

Hogy ne hogy szentimentalizmussal vádoljanak, most egyik magyar színházi rendezőnk véleményét adom itt közre, azok közül, akik nagy kedvvel állították magyar színpadra Thomas Bernhard színdarbjait. Bagossy László korunk elsőszámú, legkiválóbb drámaírójaként tartja számon az osztrák szerzőt. Színre is vitte műveit több helyen. *A szokás hatalma* címűt Kecskeméten, a *Ritter, Dene, Voss* című darabot pedig a Bárka Színházban (Kovács Lajos, Udvaros Dorottya és Lázár Kati főszereplésével káprázatos előadásban.) *Theatermacher* az eredeti címe *A színházcsináló* című darabnak, amelyet a Pécsi Horvát Színház mutatott be Bagossy rendezésében. Ez utóbbi mű ugyancsak nagy siker volt Gothár Péter rendezésében, Sinkó Lászlóval a címszerepben a Katona József Színházban. Színre került Magyarországon *A világjobbító*, az *Isten éltesen*, *Boris!* és a *Nyugállomány* előtt.

Népszerű tehát Bernhard mifelénk is. Verseit, elbeszéléseit ugyan kevesebben ismerik, mint színpadi munkáit, de a Közép-Európai Kulturális Intézet érdekes kiállítása, amelyhez több kísérőrendezvény is társult, minden bizonnyal még közelebb hozta a magyarokhoz az egyébként is közeli rokont.

JÁLICS KINGA

Spontaner belicht ~~Worte~~ immer
Kubelien fohst in st. Muse immer
Domykins → Betteln immer
Kring/Tragl ermen
Jugel. sordet alle ghaole
Dort. von kintet besellen

Thomas Bernhard: *Die Macht der Gewohnheit* / *A szokás hatalma*, vázlat

© Thomas Bernhard Nachlaßverwaltung GmbH